

บทความวิจัย

รูปแบบการเยี่ยมสุสานตามบทบัญญัติอิสลามและการปฏิบัติจริงของสังคมมุสลิม

กรณีศึกษา: การเยี่ยมสุสาน(กูโบร์)ของชุมชนมุสลิม อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

อาหะมะกอซี กาซอ* นัครุลลอห์ หมัดตะพงค์** อิสมาแอ สะอีย***มูฮำหมัด สะมาโร***

* ดร.(อิสลามศึกษา),ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

** ดร. (อิสลามศึกษา), ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาอัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์ คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

***อาจารย์ (อุศูลุดดีน), ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาอุศูลุดดีน คณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการเยี่ยมสุสานตามบทบัญญัติอิสลาม ศึกษาแบบการเยี่ยมสุสานจากการปฏิบัติจริงของสังคมมุสลิมอำเภอเมือง จังหวัดยะลา และศึกษาความสอดคล้องและความขัดแย้งระหว่างรูปแบบการเยี่ยมสุสานตามบทบัญญัติอิสลามกับการปฏิบัติจริงของชาวมุสลิมในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดยะลา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้รวบรวมข้อมูลจาก เอกสารที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการแบบอุปนัย และนำเสนอผลวิเคราะห์ในรูปแบบรายงานเชิงพรรณนาวิเคราะห์ จากการวิจัยพบว่า การเยี่ยมสุสานเป็นสิ่งที่อิสลามส่งเสริมให้ปฏิบัติ เพื่อตระหนักถึงวาระสุดท้ายของชีวิตหรือความตาย ซึ่งตามสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ สนับสนุนให้ผู้ชายสามารถเข้าไปเยี่ยมภายในสุสานได้ ส่วนกรณีสตรีนั้นมัทนะที่เห็นต่างกันระหว่างบรรดาอุละมาอ์ในด้านหลักฐาน ซึ่งส่วนใหญ่(ญุมหุร)เห็นว่าการเยี่ยมสุสานของสตรีเป็นสิ่งที่รังเกียจ(มักรูห์) จากการศึกษาพบว่า สังคมมุสลิมอำเภอเมือง จังหวัดยะลา โดยส่วนใหญ่มักจะกำหนดไปเยี่ยมสุสาน ในวันรายออิดิลฟิตรี และรายออิดิลอฎฮาที่สำคัญในรอบปีที่สังคมมุสลิมในพื้นที่มักชักชวนครอบครัวและลูกหลานไปเยี่ยมเยือนสุสานและขอดุอาอ์ให้แก่บรรดาญาติที่ล่วงลับพร้อมทั้งมีการพัฒนาสุสานด้วยในคราวเดียวกัน หรือบางคนก็เจาะจงไปเยี่ยมในวันศุกร์เนื่องเชื่อว่าเป็นวันที่เป็นมงคลที่สุดในสัปดาห์ จากการศึกษายังพบอีกว่า รูปแบบการเยี่ยมสุสานของสังคมมุสลิมมีทั้งที่สอดคล้องกับบทบัญญัติอิสลาม เช่น การปฏิบัติของคนบางกลุ่มที่เยี่ยมเยือนสุสานเพื่อเป้าหมายหลักคือการขอดุอาอ์ให้กับผู้ตายและการตระหนักถึงความตายโดยไม่เจาะจงวันใดวันหนึ่ง การเข้าไปเยี่ยมเยือนภายในบริเวณสุสานสำหรับผู้ชาย และผู้หญิงเยี่ยมเยือนอยู่เฉพาะนอกรั้วสุสาน และที่ขัดแย้งกับบทบัญญัติอิสลาม เช่นการปฏิบัติของคนบางกลุ่มที่เจาะจงวันเยี่ยมในวันตรุษทั้งสองหรือวันศุกร์โดยเชื่อว่าเป็นโอกาสที่ประเสริฐที่สุด การปลูกต้นไม้หรือรดน้ำบนหลุมสุสานโดยเชื่อว่าจะสามารถให้ความร่มเย็นแก่

ผู้ตาย การขออุมม์และความเป็นศิริมงคล(ตะบ์รูก)จากหลุมสุสานของโต๊ะครูและคนขอและห์ การสร้างสิ่งก่อสร้างโดยก่อซิเมนต์เป็นทรงสูงพร้อมสลักชื่อบนแผ่นป้ายเพื่อให้ทราบตำแหน่งหลุมผู้ตาย รวมถึงประกอบพิธีกรรมบางอย่างที่ไม่มีกำหนดในบทบัญญัติศาสนา เช่น การล้อมวงอ่านตลกีนรอบปากหลุมสุสาน การเจาะจงอ่านซูเราะฮ์ยาศีน และการอ่านซูเราะฮ์อิคลาสโดยเชื่อว่าสามารถอุทิศกุศลเพื่อช่วยเหลือแก่ผู้ตายได้ เป็นต้น ส่วนการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ คือ นำเสนอบทความทางวิชาการ การเรียนการสอนหรืออ้างอิงในวารสาร และสื่อการเรียนรู้ต่างๆ

คำสำคัญ: รูปแบบ การเยี่ยมสุสาน สังคมมุสลิม

RESEARCH

Patterns of Visiting the Graves of Muslim Society Case Study: Visiting the Graves of Muslim Society in Muang District, Yala Province

Ahamakosee Kasor* Nasrullah Madtapong** Ismaie sa-i*** Muhammad Samaroh***

* Asst. Prof. Dr. (Islamic Studies). Lecturer, Department of Islamic Studies, Faculty of Islamic Studies and Laws, Fatoni University.

** Asst. Prof. Dr. (Islamic Studies). Lecturer, Department of al-Quran and al-Sunnah, Faculty of Islamic Studies and Laws, Fatoni University.

***Asst. Prof. (Usuluddin). Lecturer, Department of Usuluddin, Faculty of Islamic Studies and Laws, Fatoni University.

Abstract

This research aiming at how Muslims visit a cemetery as Islam provision or Al-Quran and Al-Sunnah. How Muslims in Yala city practice for visiting and study agreeable and conflict between visiting as Islamic provision and practicing in real life of Muslims who live in Yala city. The data analysis is collected from research documents and interviews respondents 30: religious chief, committee of Islamic province, Islamic scholars, village chief and citizens. Induction analyzing and reporting a result as description analysis. After research, visiting a cemetery is Islamic encouragement as according to the teaching of Prophet Muhammad (peace be upon him). Therefore, life and death remind us to trust in Allah. According to the teaching of Prophet Muhammad (peace be upon him). Furthermore, we found that there are some Muslims who follow Islamic provision: making Do'a for the death, becoming aware of death, not specify any special date, males visit inside a cemetery and females, among Islamic scholars have difference of though in evidences. The majority say it is offensive act for visiting. Besides, there are some contradictory Muslims with Islamic provision such as: specification a special date, growing or watering a plant on the grave led to believe that the death will fresh, wishing (Tabarruk) from the death who was a scholars or good person, building a high cement to carve the name a person who died for knowing

where the location is. Moreover, some religious rite are not from Islamic provision such as making a circle to recite “Talqin” around the grave, reciting al-Quran, Yasin and al-Ikhlās chapter to believe that it will merit death. This research utilizes of academic articles, periodical references, and instructional materials in its application.

Keywords: Patterns, Visiting The Graves, Muslim Society

บทนำ

อิสลามส่งเสริมให้ประชาชาติมีชีวิตที่ต้องรำลึกถึงความตายอยู่เสมอ เพราะหากมนุษย์มีจิตสำนึก หรือสำวรตอยู่เสมอว่าตนจะต้องตาย และไม่รู้ว่เมื่อไหร่จะตายนั้น ย่อมไม่มีใครมีใจที่จะกระทำความชั่ว กระทำความผิด เบียดเบียนรังแกและละเมิดผู้อื่น เช่นเดียวกันอาจกล่าวได้ว่า มนุษย์ย่อมจะไม่กระทำการชั่วละเมิดคำสั่งของอัลลอฮ์ และมุ่งจะกระทำแต่ความดีอย่างแนบแน่น และมนุษย์ย่อมจะมีความกระตือรือร้นในการที่จะสร้างความดีงามในการดำเนินชีวิต เตรียมสะสมเสบียงความดี เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะรับการพิจารณาหรือถูกสอบสวนในวันปรโลก อับฮูร็อยเราะฮ์ เล่าว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((فَزُورُوا الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ الْمَوْتَ))

ความว่า "ดังนั้นจงไปเยี่ยมกุบรฺเถิด เพื่อจะได้รำลึกถึงความตาย" (บันทึกโดยมุสลิม กิตาบบุฏานาฮ์
อิส บาบอิสติซานอัลนบี รอบบาหฺ ฟี ชียาเราะฮ์กุบรฺอุมมียฺ หมายเลขหะดีษ 976)

การเยี่ยมสุสานจึงเป็นวัฒนธรรมหรือวิถีหนึ่งของอิสลามที่ส่งเสริมให้เราได้รำลึกถึงความตาย โดยปกติแล้วทุกพื้นที่ที่มุสลิมจะถือเป็นข้อปฏิบัติในการเยี่ยมสุสานอย่างน้อยที่สุดปีละ 1-2 ครั้ง คือ เนื่องในวันรายออีดีลฟิตรี และอีดีลอัฎฐา เพราะในวันดังกล่าวหลังจากการละหมาด การฟังคุตบะฮ์(การบรรยายธรรม)เสร็จแล้ว มุสลิมจะพากันนัดหมายสมาชิกในครอบครัวไปเยี่ยมสุสาน ทำความสะอาด ณ สถานที่อันเป็นที่พักพิงของบรรดาบรรพบุรุษ เพื่อนหรืออาจเป็นลูกหลานพักพิงอยู่และได้เสียชีวิตแล้ว และมุสลิมจะขอพรจากอัลลอฮ์เพื่อให้พระองค์ได้โปรดประทานความเมตตาแก่เขาทั้งหลายจากความทุกข์ในสุสาน

หากสังเกตในชุมชนมุสลิมโดยทั่วไปแล้ว เราจะเห็นได้ว่ามุสลิมได้ให้ความสำคัญในการไปเยี่ยมเยียนสุสานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันสำคัญของศาสนาอิสลามเช่นในวันรายออีดีลฟิตรีและอีดีลอัฎฐา เช่นเดียวกันในวันที่แปดของเดือนชัवालในวันรายอหฺกหลังจากรายออีดีลฟิตรีของเดือนชัवालทุกปีมุสลิมจะไปเยี่ยมสุสาน และในวันดังกล่าวมุสลิมจะพาอาหารและเครื่องดื่มต่างๆ ไปสุสานเพื่อทำบุญในวันดังกล่าว นอกเหนือจากการทำบุญแล้ว บรรดาชาวมุสลิมจะร่วมมือกันทำความสะอาดเรียบริ้วภายในสุสานจะเห็นได้ชัดในวันที่แปดของวันรายอหฺกหลังจากรายออีดีลฟิตรี หลังจากทำความสะอาดเสร็จสิ้นเรียบริ้วพวกเขาจะรับประทานอาหารพร้อมเพียงกันในบริเวณสุสาน และในบางชุมชนจะกำหนดวันเยี่ยมสุสานวันรายอที่แปดของเดือนชัवालของทุกปี ทั้งนี้ เป็นวัฒนธรรมที่ได้ปฏิบัติมาโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องตามหลักการของศาสนาแต่อย่างใด สุสานเป็นสถานที่ฝังศพของมุสลิมและเป็นสถานที่สาธารณะของชุมชน และสุสานเป็นที่ดินของชาวบ้านสมัยก่อนในหมู่บ้านซึ่งเขาได้บริจาคให้เป็นสถานที่ฝังศพของหมู่บ้าน สุสานเป็นสถานที่ฝังศพของมุสลิม เป็นสถานที่สาธารณะที่สำคัญของชุมชนเช่นกัน อิสลามได้กำหนดกรอบแนวปฏิบัติ ต้องให้ความเคารพ

และให้เกียรติสุสานในฐานะที่เป็นสาธารณะสถานควรกระทำและไม่ควรกระทำ การระลึกถึงความตายได้เป็นแนวทางที่ท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ ถือเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันเสมอ

ชาวสลัฟบางท่านได้อธิบายว่าได้ผูกเปลเพื่อตัวของพวกเขาในหลุมฝังศพ ดังนั้นการงานที่ดีในหลุมฝังศพจะเป็นเสมือนเปลของเขา ในขณะที่ทรัพย์สินใน دنیاของเขาไม่ได้เป็นทั้งเสื้อ หมอน หรือเปลแต่อย่างใด ทว่าผู้ประกอบกรรมความดีใน دنیاทุกคนจะเอาความดีความชั่วของตนเป็นดั่งเชณเสื้อหรือหมอน ดังนั้น ผู้ที่มีสติสัมปชัญญะคือ ผู้ที่บูรณะบ้านที่เขาจะอาศัยอยู่เป็นระยะเวลายาวนาน ถึงแม้ว่าเขาจะบูรณะบ้านหลังดังกล่าว (อาคิเราะฮ์) ด้วยความผูกพันของบ้านชั่วคราว (دنیا) ซึ่งเขาจะจากมันไปในไม่ช้า เขาก็มิใช่เป็นคนที่ถูกหลอกหลอน แต่เขาจะเป็นผู้ที่มิทำไรและบ้างกล่าวว่าจงทำงานเพื่อโลก دنیا เท่ากับระยะเวลาที่ท่านจะอาศัยอยู่ในนั้น และจงทำงานเพื่อโลกอาคิเราะฮ์เท่ากับระยะเวลาที่ท่านจะอาศัยอยู่ในนั้น (มุสต่อฟา บุฆอ ,1997, 342)

การเยี่ยมสุสานมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการด้วยกัน นั่นคือ ประการที่ 1) เพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องหรือบุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว ด้วยการให้สลาม(ขอสันติสุข) ขออวยพร หรืออ่านกุรอานเพื่อมอบแก่สมาชิกในสุสานเป็นการช่วยเหลือทางอ้อมแก่สมาชิกในสุสาน 2) เพื่อให้ผู้ไปเยี่ยมสุสานได้สำรวจตนเอง พินิจพิจารณาการดำรงชีวิตของตนที่ผ่านมาตระหนักเสมอว่า ชีวิตของตนและของทุกคนจะต้องไปสู่โลกของสุสานในวันใดวันหนึ่งข้างหน้า และต้องเตรียมตัวด้วยการขอกุญโทษจากอัลลอฮ์ตะอาลา ท่านบิรรมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความเมตตาต่อบรรดาผู้ที่เสียชีวิตแล้ว ถึงแม้ว่าพวกเขาเหล่านั้นได้เสียชีวิตไปนานแล้วก็ตาม ท่านเราะสูลุลลอฮ์ได้เยี่ยมสุสานอย่างเป็นประจำและท่านจะกล่าวในขณะที่เยี่ยมสุสานว่า ขอความสันติสุขจงมีแก่บรรดาชาวสุสานทุกคน และเราทุกคนจะกลับสู่อัลลอฮ์เหมือนพวกท่านทั้งหลาย(บันทึกโดยมุสลิม หมายเลข 975) และท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวอีกว่า พวกท่านทั้งหลายจงไปเยี่ยมสุสาน เพราะการเยี่ยมสุสานนั้นจะทำให้เรารำลึกถึงความตาย(บันทึกโดยมุสลิม หมายเลขหะดีษ 976) อิสลามได้ส่งเสริมมุสลิมให้มีการเยี่ยมสุสาน เพราะการเยี่ยมสุสานนั้นจะทำให้มุสลิมรำลึกถึงวันปรโลกโดยมีเงื่อนไขขณะเยี่ยมสุสานต้องปฏิบัติตามที่อัลลอฮ์ไม่โกรธกริ้วและเป็นการขอความช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ เพราะจุดประสงค์หลักของการเยี่ยมสุสานนั้นคือ 1) คนที่เยี่ยมสุสานจะรำลึกถึงความตายและรำลึกแก่ผู้ตายที่อยู่ในหลุมฝังศพ พวกเขาทั้งหลายจะกลับสู่สวรรค์หรือนรก 2) และบรรดาศพทั้งหลายจะได้รับประโยชน์และความดีจากการขออวยพรและกุญโทษของผู้เยี่ยมสุสาน ดังนั้น โครงการวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นเพื่อศึกษาหุกมและรูปแบบการเยี่ยมสุสานของมุสลิม ศึกษาเปรียบเทียบความสอดคล้องและความขัดแย้งระหว่างรูปแบบการเยี่ยมสุสานตามบทบัญญัติอิสลามกับการปฏิบัติจริงของชาวมุสลิมในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดยะลา โดยเลือกพื้นที่ชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เป็นพื้นที่กรณีศึกษาเพราะคณะผู้วิจัยได้อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดยะลาอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยมีดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบการเยี่ยมเยียนสุสานตามบทบัญญัติอิสลาม
2. เพื่อศึกษารูปแบบการเยี่ยมสุสานจากการปฏิบัติจริงของสังคมมุสลิมอำเภอเมือง จังหวัดยะลา
3. ศึกษาความสอดคล้องและความขัดแย้งระหว่างรูปแบบการเยี่ยมเยียนสุสานตามบทบัญญัติอิสลามกับการปฏิบัติจริงของสังคมมุสลิมในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

1. ทราบถึงรูปแบบการเยี่ยมเยียนสุสานที่ถูกต้องตามบทบัญญัติอิสลาม
2. ทราบถึงรูปแบบการเยี่ยมสุสานจากการปฏิบัติจริงของสังคมมุสลิมอำเภอเมือง จังหวัดยะลา
3. สามารถถึงความสอดคล้องและความขัดแย้งระหว่างรูปแบบการเยี่ยมเยียนสุสานตามบทบัญญัติอิสลามกับการปฏิบัติจริงของสังคมมุสลิมในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดยะลา
4. นำเสนอผลการศึกษาเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเยี่ยมเยียนสุสานตามบทบัญญัติอิสลามแก่สังคมมุสลิมและบุคคลทั่วไป

วิธีการศึกษา

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ประกอบด้วยผู้นำศาสนา กรรมการอิสลามประจำจังหวัด นักวิชาการมุสลิม ผู้นำชุมชน และประชาชน ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินแบบอุปนัย และนำเสนอผลวิเคราะห์ในรูปแบบรายงานเชิงพรรณนาวิเคราะห์ สรุปผลและอภิปรายผล

ผลและอภิปรายผล

ความหมายการเยี่ยมสุสาน

การเยี่ยมเยียน ตรงกับภาษาอาหรับว่า "อัชชียาเราะฮ์" (الزيارة) (อิบน์ มัสนูร, 1990, 335) หรือหมายถึงการเดินทางไปเยี่ยมเยียนคนใดคนหนึ่ง ส่วนความหมายทางวิชาการหมายถึง การเดินทางของผู้เยี่ยมเพื่อให้เกียรติคนใดคนหนึ่งและให้ความปลอบใจแก่พวกเขา (อัลฟายูมีย์, มปป., 136)

สำหรับความหมายทั่วไปของการเยี่ยมสุสาน คือ สิ่งหนึ่งที่เราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ส่งเสริมให้ประชาชาติปฏิบัติโดยการไปเยี่ยมสุสานและให้สลามแก่ชาวสุสาน ดุอาอ์ให้แก่พวกเขาได้รับความเมตตาและการอภัยโทษจากอัลลอฮ์ตะอาลา (อับดุลลอฮ์ บินอาลี อัศสุวัยลีย์, 8)

โดยผู้ที่เยี่ยมสุสานควรกล่าวดูอาห์ เช่น

((السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ، أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا
وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ))

ความว่า "ขอความสันติจงมีแด่เจ้าของที่พำนักทั้งหลายเหล่านี้ จากหมู่บรรดามุอัมมิดีนและมุสลิมินและพวกเรา อินชาอัลลอฮ์ จะได้ตามพวกท่านไปในภายหลัง ฉันขอพระองค์อัลลอฮ์ให้ปลอดภัยแก่พวกเราและพวกท่านทั้งหลาย" (บันทึกโดยมุสลิม กิตาบ อัลญานาอิส باب ما يُغอลُّ อินดาตุลอุลลอบูร. หมายเลข 975)

จากการศึกษางานวิจัยของอับดุลลอฮ์ อุมร์ อัลสุหัยบานีย์ ที่ได้กล่าวว่า การเยี่ยมสุสานนั้นเป็นสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หรือผู้ที่เดินผ่านสุสานให้กล่าวดูอาห์และกล่าวขอภัยโทษต่ออัลลอฮ์ตะอาลา แก่บรรดาชาวสุสานทั้งหลายที่ได้เสียชีวิตแล้ว (อับดุลลอฮ์ อุมร์ อัลสุหัยบานีย์, 2005, 263-264) การบัญญัติเยี่ยมสุสานนั้นหมายถึงการให้سلامให้แก่ผู้ตายและขอพรความปลอดภัยให้แก่ผู้ตาย ดังเช่นท่านเราะสูลุลลอฮ์ได้สอนดูอาห์แก่บรรดาเศาะหาบะฮ์เมื่อมีการเยี่ยมสุสาน (อิบนุ ดัยมียะฮ์, 1992, 17) ส่วนความหมายสุสาน หมายถึง สถานที่หลุมฝังศพของมนุษย์ หรือสถานที่จัดเก็บศพเมื่อเสียชีวิตแล้ว มาจากรากศัพท์เอกพจน์จากคำว่า القبر، قبر، อย่างเช่นกล่าวว่า إذا فبر الميت إذا دفنه ซึ่งหมายถึง ฝังศพเมื่อเสียชีวิตแล้ว (ลิซานุลอะร็อบ, เล่ม 5, 69) ดังที่อัลลอฮ์ตรัสว่า

((ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ))

ความว่า "ต่อมาพระองค์ให้เขาตายไป แล้วให้เขาลงหลุม" (อะบะสะะ, 34: 21)

อิบนุ กะซีร ได้อธิบายว่า การที่มนุษย์ทุกคนได้อาศัยอยู่บนโลกใบนี้เมื่อเขาได้เสียชีวิตแล้วจำเป็นต้องมีการฝังศพเพราะว่ามนุษย์ในตัวของเขานั้นมีความเกียรติ ไม่ใช่ทิ้งไว้ยังไร้เกียรติเป็นอาหารของนกและสัตว์ร้ายต่างๆ (อิบนุ กะซีร, 1985, 215)

วิทยปัญญา(หิกมะฮ์)ของการเยี่ยมสุสาน

การเยี่ยมสุสานเป็นสิ่งที่อิสลามส่งเสริมและสนับสนุนเพราะเป็นหนึ่งในของสุนนะฮ์เราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่ท่านได้ปฏิบัติยังเป็นรูปธรรม และแบบอย่างให้แก่ประชาชาติของท่าน ซึ่งวิทยปัญญาหรือเป้าหมายในการเยี่ยมเยียนกูรมิดังนี้

1) เพื่อรำลึกถึงความตายและทุกคนกลับสู่อัลลอฮ์ ดังที่หะดีษเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((فَزُورُوا الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ الْمَوْتَ))

ความว่า "ดังนั้น จงไปเยี่ยมสุสานเถิด เพื่อจะได้รำลึกถึงความตาย" (บันทึกโดยมุสลิม กิตาบบุญญา

นาอิส บาบอิสติขานอัลนบี รอบบาหุ ฟิ ซียาเราะฮ์สุสานอุมมียัย หมายเลขหะดีษ 976)

2) คนที่เยี่ยมเยียนสุสานจะได้รับผลบุญจากอัลลอฮ์ตะอาลา ในวันอาคีเราะฮ์ เพราะพวกเขาได้ปฏิบัติตามสุนนะฮ์ในการเยี่ยมสุสาน

3) คนที่เสียชีวิตที่อยู่ในสุสานเขาจะได้รับประโยชน์จากดุอาอ์ของผู้เยี่ยมสุสานที่ดุอาอ์ให้มีความปลอดภัย ความเมตตา และได้รับการอภัยโทษจากบ่าวที่คอยดุอาอ์ให้แก่พวกเขา ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ไปเยี่ยมสุสานของบรรดาเศาะหาบะฮ์ และท่านได้ขอพรจากอัลลอฮ์ให้อภัยโทษต่อบรรดาเศาะหาบะฮ์เหล่านั้น สอดคล้องกับอิบนุก็อยยิม ที่กล่าวว่า

"เป็นแนวทางของการชี้นำของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ขณะไปเยี่ยมเยียนกุบูรนั้น ให้มีการกล่าวให้แก่คนที่เสียชีวิตแล้ว ด้วยดุอาอ์ให้ความความเมตตา และการขออภัยโทษแก่พวกเขา ยกเว้นดุอาอ์คนเสียชีวิต และคนที่ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ การสาบานต่ออัลลอฮ์ และการขอสิ่งต่างๆ และการขอความช่วยเหลือ และการมุ่งไปหาเขา ในตรงกันข้ามกับการชี้นำของเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่ให้เอกภาพต่ออัลลอฮ์และให้ทำความดีต่อผู้เสียชีวิต" (ชาดุลมีอาด, เล่ม 1, 526-527)

hukumของการเยี่ยมเยียนสุสาน

อิหม่ามอัลนะวาวียได้กล่าวว่า อุละมาอ์เห็นพ้องกันว่า การเยี่ยมเยียนกุบูรสำหรับผู้ชายนั้นเป็นสุนนะฮ์ของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ส่วนอัลอับดารีได้กล่าวเกี่ยวกับ hukum การเยี่ยมสุสานว่า เป็นสิ่งที่อนุญาตในบรรดาอุละมาอ์เช่นเดียวกัน คำกล่าวของอิบนุกุฎามะฮ์ ว่า การเยี่ยมกุบูรนั้นเป็นสิ่งที่อนุมัติในอิสลาม (อับดุลลอฮ์ อุมร์ อัลสุหัยบานีย, 2005, 255-256) รายงานจากอบูสุรอยเราะฮ์เล่าว่า

((زَارَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْرَ أُمِّهِ، فَبَكَى وَأَبَكَى مِنْ حَوْلِهِ، فَقَالَ: اسْتَأْذَنْتُ رَبِّي فِي أَنْ

أَسْتَغْفِرَ لَهَا فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي، وَاسْتَأْذَنْتُهُ فِي أَنْ أُرْوَرَ قَبْرَهَا فَأُذِنَ لِي، فَرَوَّوْا الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ الْمَوْتَ) .

ความว่า "ท่านนบี ﷺ ได้ไปเยี่ยมสุสานมารดาของท่าน เลยท่านก็ร้องไห้ และคนรอบๆ ที่อยู่ใกล้ๆ กับท่านเราะสูลก็ร้องไห้เช่นกัน หลังจากนั้นท่านก็ได้กล่าวว่า ฉันได้ขออนุญาตจากพระเจ้า ขออภัยโทษแก่มารดาของฉันแต่อัลลอฮ์ไม่อนุญาต และฉันได้ขอพรต่ออัลลอฮ์เพื่อไปเยี่ยมสุสานมารดาของฉัน อัลลอฮ์อนุญาตให้ไปเยี่ยมสุสานมารดาของฉัน ดังนั้น ท่านทั้งหลายจงไปเยี่ยมสุสาน เพราะการเยี่ยมสุสานนั้นสามารถรำลึกถึงความตาย" (บันทึกโดยมุสลิม กิตาบบุญญา นาอิส บาบอิสติขานอัลนบี รอบบาหุ ฟิ ซียาเราะฮ์กุบูรอุมมียัย หมายเลขหะดีษ 976)

อัลหากิมได้รายงานไว้ว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَتْ تَزُورُ قَبْرَ عَمِّهَا خَمْرَةَ كُلَّ جُمُعَةٍ فَتُصَلِّي وَتَبْكِي عِنْدَهُ)).

ความว่า "แท้จริงฟาฏิมะฮ์บinti เราะสะลุลลอฮ์ได้ไปเยี่ยมลุงของท่านฮัมซะฮ์ทุกวันศุกร์ ได้ขอพรและร้องไห้" (บันทึกโดยอัลหากิม ในตำราอัลมุสตัดร็อก หมายเลขหะดีษ 1396)

อุละมาอ์บางท่านมีความเห็นว่า หะดีษนี้ถูกยกเลิกด้วยหะดีษที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น¹ ดังนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การเยี่ยมสุสานนั้น เป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมในอิสลามสำหรับผู้ชาย

ส่วนอบู อับดุลอิลละฮ์ ได้กล่าวเกี่ยวกับหุกุมการเยี่ยมสุสานออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

" การเยี่ยมสุสานเป็นมักโรห์ การเยี่ยมสุสานเป็นที่มูบาห์ (อนุญาต) และการเยี่ยมสุสานในลักษณะที่เป็นสุนนะฮ์ (อบี อับดุลอิลละฮ์, 2005, 288-289)

ทัศนะของบรรดาอุลาม่าเกี่ยวกับการเยี่ยมสุสานของบรรดาสตรีเห็นต่างเป็น 3 ทัศนะดังนี้

ทัศนะแรก ให้ความเห็นว่าอนุญาตเพราะการห้ามเยี่ยมสุสานถูกยกเลิกแล้ว ดังหะดีษซึ่งรายงานจากบุรียดะฮ์ว่า

((قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ ، فَقَدْ أْذِنَ لِمُحَمَّدٍ فِي زِيَارَةِ قَبْرِ أُمِّهِ ، فَرُورُهَا فَإِنَّمَا تَذَكُّرُ الْآخِرَةِ))

ความว่า "เราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า ฉันเคยห้ามพวกเจ้าไม่ให้เยี่ยมสุสานแต่ขณะนี้เป็นที่อนุมัติแก่ผู้หมัดในการเยี่ยมสุสานแม่ของท่าน ฉะนั้นพวกเจ้าจงเยี่ยมเยียนสุสานกันเถิด เพราะมันทำให้ระลึกถึงความตาย" (บันทึกโดยมุสลิม กิตาบบุญานาอิส บาบ อิสติฆานอัลนบี รอบบาหุ ฟิ ซิยาเราะฮุกุบูรุมมิตีห์ หมายเลขหะดีษ 977)

ท่านอิบนุหะยร์ ให้ความเห็นว่า ไม่มีข้อห้ามใดๆ สำหรับสตรีในการเยี่ยมสุสานเพราะการเยี่ยมสุสานนั้นจะรำลึกถึงความตายเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ชายและผู้หญิง

อนุญาตสำหรับบรรดาสตรีเยี่ยมเยียนสุสานของบรรดาสุสานเราะสูล บรรดานบี คนขอแลกและผู้ตายในหนทางของอัลลอฮ์(ชาฮีด) (อัลคอฎิบ อัลซัรบีญี, 1995, หน้า: 495)

¹ คือ หะดีษความว่า "ดังนั้น จงไปเยี่ยมสุสานเถิด เพื่อจะได้รำลึกถึงความตาย"(บันทึกโดยมุสลิม หมายเลข 976)

ทัศนะที่สอง การเยียมสุสานเป็นสิ่งที่มีกรูห์ (การทำโดยปราศจากผลบุญ) เป็นความเห็นของบรรดาอุลาม่าอ์ส่วนใหญ่(ญุมโฮร์) โดยยึดหลักฐานจากหะดีษซึ่งรายงานจากอุมมุลอุตัยยะฮ์ ที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ได้กล่าวว่า

((نُحْيِنَا عَنْ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا))

ความว่า “พวกเรา (บรรดาสตรี) เคยถูกห้ามไม่ให้ไปตามศพแต่ก็ไม่ได้ห้ามอย่างเด็ดขาด” (บันทึกโดยมุสลิม กิตาบอัลญะนาอียะฮ์ บาบ นะห์ยฺ อัลนิซาอฺ อัน อิตบาอฺ อัลญะนาอียะฮ์ หมายเลข 938 และอัลบุคอรี กิตาบ อิตติฮะอฺ บิลาฏิบ วัสสุนนะฮ์ หมายเลข 7288)

สอดคล้องกับความเห็นของอิหม่ามอัลนะวะวีย์ที่ได้กล่าวว่า มกรูห์สำหรับผู้หญิงเยียมสุสานแต่ไม่ถึงในระดับหะรอม(อบี อับดุลอิลลาห์ ซอและห์, มปป., หน้า: 297) เช่นเดียวกันความเห็นของมรียฺ ยูโซ๊ะ กล่าวว่ามีกรูห์เยียมสุสานสำหรับผู้หญิงเพราะว่าผู้หญิงนั้นมีความอดทนน้อยต่อความเศร้าที่ได้เห็น หากถึงขั้นออกเสียงร้องให้ตะโกนสิ่งดังกล่าวถือว่าเป็นหะรอม (มรียฺ ยูโซ๊ะ, 1998, หน้า: 25)

สำหรับการเยียมสุสานของบรรดาสตรีเป็นสิ่งที่ไม่ได้ห้ามยังชัดเจน ดังมีหลักฐานหะดีษที่รายงานจากอนัส บินมาลิกระบุว่า

((أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرِ، فَقَالَ: اتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي))

ความว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เดินผ่านสุสานแห่งหนึ่งซึ่งมีหญิงคนหนึ่งกำลังร้องไห้บนสุสานโดยสาเหตุมาจากการเสียชีวิตของลูกคนหนึ่ง ท่านได้กล่าวไว้ว่า "จงอย่าเกรงต่ออัลลอฮ์ และจงอดทนเถิด" (บันทึกโดยอัลบุคอรี หมายเลข 1283 และมุสลิม 926)

ถ้าหากว่าการเยียมสุสานเป็นสิ่งที่จะหะรอมแน่นอนเราะสูลุลลอฮ์ ก็จะไม่ห้ามยังเด็ดขาด (อัลคอฎีบ อัลซุรบีญี, 1995, หน้า: 495)

ทัศนะที่สาม ให้ความเห็นว่าการเยียมสุสานเป็นสิ่งหะรอม (ต้องห้าม) โดยอ้างจากหลักฐานหะดีษซึ่งรายงานจากอุมมุลอุตัยยะฮ์ที่ระบุว่า

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ زَوَارَاتِ الْقُبُورِ))

ความว่า แท้จริงเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ สาปแช่งการเยียมสุสานของบรรดาสตรีทั้งหลาย (บันทึกโดยอัสตัตร์มิซียฺ, สุนันอัสตัตร์มิซียฺ, 1058)²

² อัลอัลบานียฺระบุว่าหะดีษหะสัน (ดู อัลอัลบานียฺ, 1998 : 1056)

การที่ศาสนาอิสลามไม่อนุญาตเยี่ยมสุสานของบรรดาสตรีนั้นเพราะจะทำให้เกิดฟิตนะให้แก่วางเขาและประการที่สองเพราะพวกเขามีความอดทนน้อย เกิดความฟิตนะอันนำไปสู่การวิตกกังวล เช่นเดียวกันห้ามพวกเขาเดินตามศพขณะนำพาศพไปสุสาน(อับดุลอะซีซ บินอับดุลเลาะห์ บินบาซ, 2007, 4)

สอดคล้องกับท่านมุหัมมัดอัรซัด อัลบันญารีได้กล่าวว่า

ความหมาย และมักูรห์สำหรับผู้หญิงและกะเทยไปเยี่ยมสุสานเนื่องจากจะเกิดฟิตนะและการร้องไห้ด้วยตะโกนเสียง แต่อนุญาตให้พวกเขาไปเยี่ยมสุสานบรรดานบีและสุสานของอาเลียอา (เชคมุหัมมัดอัรซัด อัลบันญารี, มปป., หน้า: 83)

การเยี่ยมสุสานของสังคมมุสลิม อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างคณะผู้วิจัยพบว่า การเยี่ยมสุสานถือเป็นสุนนะฮ์ของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ และส่งเสริมให้มีการเยี่ยมสุสานและเป้าหมายของการเยี่ยมสุสานคือ ให้ละทิ้งคุณยา รำลึกถึงความตายและกระทำความดี บางกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า ควรส่งเสริมการเยี่ยมสุสานบ่อยๆ เพื่อรำลึกถึงโลกหน้า ไม่กระทำความชั่ว (สัมภาษณ์นายอิสมาอีลคอลลี ยาแลโต อิหม่ามมัสยิดมุหัมมาดี ต.สะเตงนอก อ.เมือง จ.ยะลา เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2564 เวลา 13.30 น.) สอดคล้องกับหะดีษที่ระบุว่า

((رَأَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْرَ أُمِّهِ، فَبَكَى وَأَبَكَى مِنْ حَوْلِهِ، فَقَالَ: اسْتَأْذِنْتُ رَبِّي فِي أَنْ

أَسْتَغْفَرَ لَهَا فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي، وَاسْتَأْذَنْتُهُ فِي أَنْ أُزَوِّرَ قَبْرَهَا فَأُذِنَ لِي، فَرَوَوْا الْقُبُورَ فَأَنَّهُ تَذَكَّرَ الْمَوْتَ)) .

ความว่า ท่านนบี ﷺ ได้ไปเยี่ยมสุสานมารดาของท่าน เลยท่านก็ร้องไห้ และคนรอบๆ ที่อยู่ใกล้ๆ กับท่านเราะสูลก็ร้องไห้เช่นกัน หลังจากนั้นท่านก็ได้กล่าวว่า ฉันได้ขออนุญาตจากพระเจ้า ขออภัยโทษแก่มารดาของฉันแต่อัลลอฮ์ไม่อนุญาต และฉันได้ขอพรต่ออัลลอฮ์เพื่อไปเยี่ยมสุสานมารดาของฉัน อัลลอฮ์อนุญาตให้ไปเยี่ยมสุสานมารดาของฉัน ดังนั้น ท่านทั้งหลายจงไปเยี่ยมสุสานเพราะการเยี่ยมเยียนบุรุษนั้นสามารถรำลึกถึงความตาย (บันทึกโดยมุสลิม กิตาบบุญานาอิส บาบอัสติซานอัลนบี รอบบาหุ ฟิ ชียาเราะฮ์กุบูรุมมิตี๋ย หมายเลขหะดีษ 976)

การกำหนดวันและโอกาสในการเยี่ยมสุสาน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างคณะผู้วิจัยพบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วประชาชนชาวมุสลิมเมืองยะลามักจะไปเยี่ยมสุสาน โดยการกำหนดวันและโอกาสในการเยี่ยมสุสานในวันรายออดิลฟิตรีและรายออดิลอฎฮา บางครั้งประชาชนชาวมุสลิมจะไปเยี่ยมสุสาน โดยการกำหนดวันและโอกาสในการเยี่ยมสุสานกันในวันศุกร์ แต่ไม่บ่อยนัก และนอกจากนั้นแล้วยังมีการเยี่ยมสุสานในช่วงเย็นของทุกวันพฤหัสบดีด้วย แต่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดวันเยี่ยมสุสาน (สัมภาษณ์นายอับดุลฮามิด อิสมาอีล อิหม่ามมัสยิดมาตอรูซอ เมืองยะลา เมื่อวันที่

1 มีนาคม 2564 เวลา 10.00 น.) สอดคล้องกับงานวิจัยของอับดุลลอฮ์อุมร์ ที่ได้กล่าวว่าอุละมาอ์ส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า สนับสนุนให้มีการเยี่ยมสุสานให้มาก เพราะจะได้รำลึกถึงวันอาคีเราะฮ์และไม่ได้กำหนดเจาะจงเวลาเยี่ยมเยียนสุสานยกเว้นมีบางทัศนะกล่าวว่า มักโรห์เยี่ยมสุสานบ่อยครั้ง บางทัศนะมีความเห็นว่า ส่งเสริมให้มีการเยี่ยมสุสานวันศุกร์หรือในคืนวันศุกร์หรือเช้าวันเสาร์ เหตุผลที่ส่งเสริมการเยี่ยมเยียนวันดังกล่าวนี้ เพราะวันศุกร์นั้นเป็นวันที่คนอยู่ในสุสานรู้จักต่อคนที่เยี่ยมพวกเขาและวันศุกร์เป็นวันประเสริฐอีกด้วย (อับดุลลอฮ์อุมร์, 2005, หน้า: 303-304) สอดคล้องกับความเห็นของชัยค์ชัยนัล อปีติน มุหัมมัด ที่ได้กล่าวว่า

"เวลาที่เน้นในการไปเยี่ยมและเป็นสุนัตที่เน้นหนักให้ไปเยี่ยม กล่าวคือ ช่วงบ่ายของวันพฤหัสบดีจนถึงดวงอาทิตย์ขึ้นของวันเสาร์ ดังนั้น ในวันพฤหัสบดีเริ่มจากดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้าจะเชื่อมต่อของวันศุกร์ อิหม่ามกุฎอียะได้กล่าวว่า รายงานจากผู้รู้ ว่า คนตายจะรู้จักผู้ที่มาเยี่ยมในช่วงบ่ายของวันพฤหัสบดี วันศุกร์และวันเสาร์ อัลกุฎอียะกล่าวว่า ด้วยเหตุผลดังกล่าว การเยี่ยมสุสานในเวลาที่ได้กำหนดดังกล่าวเป็นสุนนะฮ์มุอักกิด(เน้นหนัก) แต่สำหรับการเยี่ยมสุสานที่ไม่กำหนดเวลานั้นเป็นสิ่งที่ไม่ได้เน้นหนัก" (ชัยนัล อปีติน มุหัมมัด, กัซฟูฆอยบียะฮ์, มปป., 39)

ซึ่งความเห็นดังกล่าวนี้ขัดแย้งกับความเห็นของชัยค์อิบน์ ตัยมียะฮ์ได้กล่าวว่า ส่วนจากการกระทำที่เป็นบิดอะฮ์หรืออุตริในศาสนานั้นคือ การกำหนดเจาะจงเวลาปฏิบัติศาสนกิจ เช่น วันอาชูรอ วันอารอฟะฮ์ วันตรุษฟิตรีและอฎุฮา สิบวันสุดท้ายของเดือนรอมฎอน สิบวันแรกของเดือนชุลหิจญะฮ์และวันศุกร์และในคืนวันศุกร์ สิบวันแรกของเดือนมูหัรรัม (อับดุลลอฮ์อุมร์, 2005, 305-306) ขัดแย้งความเห็นของชัยค์อิบน์ อัลอุษัยมิน ที่กล่าวว่า ไม่มีหลักฐานจากสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ถึงการเจาะจงเยี่ยมเยียนสุสานในวันใดทั้งสองและวันศุกร์ และการเชื่อว่าการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ถูกบัญญัติถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของบิดอะฮ์(อุตริ) และข้าพเจ้าไม่ทราบว่ามีนักวิชาการคนใดกล่าวถึงการปฏิบัติในลักษณะดังกล่าวนี้ (อิบน์ อัลอุษัยมิน, มปป., 43)

การปฏิบัติต่างๆ ในการเยี่ยมสุสาน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติอาหมัลต่างๆ ขณะเยี่ยมสุสาน คณะผู้วิจัยพบว่าการรดน้ำบนหลุมฝังศพที่เสียชีวิตแล้ว และจะมีการปลูกต้นไม้บนสุสานโดยเชื่อว่าเป็นการบรรเทาการลงโทษจากอัลลอฮ์ตะอาลา ในสุสาน(สัมภาษณ์นายอับดุลฮามีด อิสมาอีล อิหม่ามมัศยิดมาตอรูซอ เมืองยะลา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2564 เวลา 10.00 น.) เช่นเดียวกันการรดน้ำบนหลุมฝังศพที่ถูกบูรได้ (สัมภาษณ์อับดุลฮาดี สะบูดี รองคณบดี ฝ่ายพัฒนานักศึกษาและศิษย์เก่าสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2564 เวลา 10.00 น.) สอดคล้องกับชัยค์อัลซุรกออียะ ได้กล่าวว่า รดน้ำบนหลุมฝังศพในช่วงที่ฝนไม่ตก หากฝนตกแล้วก็ไม่จำเป็นต้องรดน้ำเพื่อให้ผู้ตายนั้นสดชื่นและเป็นการรักษาดิน เช่นเดียวกัน การปลูก

ต้นไม้อย่างเช่นก้านอินทผลัมบนสุสานเพื่อเป็นการเพิ่มความเมตตาจากอัลลอฮ์ตะอาลา (อัลซัรกอวีย์, มปป., 345) สอดคล้องกับงานวิจัยของอับดุลลอฮ์บิน อุมร์ กล่าวว่า การรดน้ำหลังจากการฝังศพแล้วนั้นเป็นที่ขัดแย้งหุกุมในบรรดาอุลาม่าอบางทัศนะให้ความเห็นว่า เป็นสิ่งที่มักรูห์ (ไม่ส่งเสริม) บางทัศนะบอกว่า เป็นสิ่งที่อนุญาตกระทำได้ และอีกบางทัศนะบอกว่าเป็นสิ่งสุนัต (ได้รับผลบุญผู้ที่ปฏิบัติ) เพราะท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้รดน้ำบนสุสานของอิบรอฮีมซึ่งเป็นลูกของท่าน (อับดุลลอฮ์ อุมร์, 2005, 159-161) ดังที่รายงานจากอับรอฟิอกกล่าวว่า

((سَلَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَعْدًا ، وَرَشَّ عَلَى قَبْرِهٖ مَاءً))

ความว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เทน้ำแก่สะอ์ดและได้รดน้ำบนสุสานของสะอ์ด³ (บันทึกโดยอิบนุ มาญะฮ์, หมายเลข 1551)⁴

เช่นเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างได้ให้ข้อมูลว่า มีการปักต้นไม้บนหลุมฝังศพ เพราะเชื่อว่าต้นไม้จะกล่าวตัสบิห (กล่าวสดุดีอัลลอฮ์) เมื่อตอนที่มันเคยยังเขียวอยู่ และจะหยุดกล่าวตัสบิหถ้าหากว่ามันแห้งแล้ว ท่านนบี มุหัมมัด ﷺ ปักก้านอินทผลัมบนสุสานและมีการวางก้อนหินเพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้กับหลุมฝังศพของผู้ตาย สอดคล้องกับงานวิจัยของอับดุลลอฮ์ อุมร์ กล่าวว่า การวางก้อนหินบนหลุมฝังศพเป็นสิ่งที่อนุญาตและส่งเสริมในบทบัญญัติอิสลาม ดังระบุในหะดีษหนึ่งว่า

((أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْدَدَ، وَنُصِبَ عَلَيْهِ اللَّبَنُ نَصْبًا، وَرَفَعَ قَبْرُهُ مِنَ الْأَرْضِ حَوْلاً مِنْ شَيْءٍ))

ความว่า "แท้จริงท่านนบี ﷺ ได้ก่อหลุม(สุสาน)และราดน้ำนมลงเป็นหลุมนั้น พร้อมสุสานของเขาถูกก่อขึ้นสูงจากระดับพื้นดินประมาณหนึ่งนิ้ว" (บันทึกโดยอัลบัยฮะกี ย หมายเลขหะดีษ 6983)⁵

และอีกหะดีษหนึ่งรายงานจากอับรอฟิอกได้กล่าวว่า

((سَلَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَعْدًا ، وَرَشَّ عَلَى قَبْرِهٖ مَاءً))

ความว่า "ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เทน้ำแก่สะอ์ดและได้รดน้ำบน สุสานของสะอ์ด⁶ (บันทึกโดยอิบนุ มาญะฮ์, หมายเลข 1551)

³ คือ อบูอัมรฺ ซะอ์ด บิน มูอาซ บิน นุมาน บิน อิมรูกอยส์ อัลอันศอรีย์ เข้ารับอิสลามที่มะดีนะฮ์ (อัลอิสตีอาบ, เล่ม 1 หน้า 167)

⁴ อัลอัลบานียัรระบุว่า เป็นหะดีษระดับฎะอียะอ์ฟัดดัน (ดู อัลอัลบานียัร.2001:1660)

⁵ อัลอัลบานียัรระบุว่า เป็นหะดีษที่สายรายงานระดับหะสัน (อัลอัลบานียัร.1992:195)

⁶ คือ อบูอัมรฺ ซะอ์ด บิน มูอาซ บิน นุมาน บิน อิมรูกอยส์ อัลอันศอรีย์ เข้ารับอิสลามที่มะดีนะฮ์ (อัลอิสตีอาบ, เล่ม 1 หน้า 167)

เกี่ยวกับการปลูกก้านต้นไม้บนสุสานนั้นสอดคล้องกับงานวิจัยของอับดุลลอฮ์บิน อุมร์ กล่าวว่า การปักก้านอิทผาลัมหรือต้นไม้ที่ยังเขียวเป็นสิ่งที่อนุญาตและส่งเสริม (สุนัต) ตามทัศนะของมัซฮับหะนาฟีและอัลชาฟีอียะฮ์ โดยยึดหลักฐานรายงานจากอิบนุอับบาสได้แล้วว่า

((مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِقَبْرَيْنِ فَقَالَ " إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْقَبْرِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ ". ثُمَّ أَخَذَ جَرِيدَةً رَطْبَةً، فَشَقَّهَا نِصْفَيْنِ، فَغَرَزَ فِي كُلِّ قَبْرٍ وَاحِدَةً. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، لِمَ فَعَلْتَ هَذَا قَالَ " أَلَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَنْبَسَا))

ความว่า อิบนุ อับบาส รายงานว่า ท่านนบี ﷺ ได้ผ่านไประหว่างสองหลุมศพ ท่านกล่าวว่า “แท้จริงทั้งสองนี้กำลังถูกทรมาน และสาเหตุของการถูกทรมานนั้นมีใช้เรื่องใหญ่โต (ในความรู้สึกของผู้คน) หนึ่งในนี้เขาไม่รอบคอบในการปัสสาวะและการชำระล้างปัสสาวะ ส่วนอีกหนึ่งรายนั้น เขาเที่ยวนินทาผู้อื่น” หลังจากนั้นท่านก็เอาก้านอินทผลัมสดมาฉีกเป็นสองส่วน แล้วปักลงไปในแต่ละหลุมศพ พวกเขาบอกว่า โอ้ศาสนทูตของอัลลอฮ์ ท่านทำเช่นนี้เพื่ออะไร ? ท่านตอบว่า “เพื่อว่าทั้งสองจะได้รับการผ่อนเบา (จากการทรมาน) ตราบใดที่ก้านอินทผลัมยังไม่แห้ง (บันทึกโดยอัลบุคอรี หมายเลข 218)

แต่มีบางทัศนะของบรรดาอุละมาอ์กล่าวว่า ต้นไม้ที่มีมืออยู่บนสุสานจะกล่าวตีสบิห์ต่ออัลลอฮ์ตลอดเวลา ไม่ว่าต้นไม้นั้นจะเขียวหรือแห้งก็ตาม การตีสบิห์ของต้นไม้ดังกล่าวทำให้การลงโทษของอัลลอฮ์เบาบางลง ดังที่อัลลอฮ์ตะอาลา ได้ตรัสว่า

((تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ خَلِيمًا غَفُورًا))

ความว่า “ชั้นฟ้าทั้งเจ็ดและแผ่นดินและที่อยู่ในนั้นสดุดีสรรเสริญแด่พระองค์ และไม่มีสิ่งใดเว้นแต่จะสดุดีด้วยการสรรเสริญพระองค์แต่พวกเจ้าไม่เข้าใจคำสดุดีของพวกเขา แท้จริงพระองค์เป็นผู้ทรงหนักแน่น ผู้ทรงอภัยเสมอ” (อัลอิสรอ, 17 : 44)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ คณะผู้วิจัยพบว่า บางคนมีการสลักตัวอักษรบนหินโดยเขียนชื่อและนามสกุลของผู้ตาย แต่ไม่ใช่ทุกคนที่สลักอักษรบนหิน และไม่มีการก่อกำแพงให้ผู้ตาย หรือสร้างอาคารให้กับผู้ตาย(สัมภาษณ์นายมะฮมู ดือราซอ อีหม่ามมัสยิดอาลาบารียะห์ ต.ยุโป อ.เมือง จ.ยะลา เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2564 เวลา 09.30 น.) สอดคล้องกับงานวิจัยของอับดุลลอฮ์ บินอุมร์ กล่าวว่า บางทัศนะของบรรดาอุละมาอ์มีความเห็นว่า อนุญาตเขียนชื่อสกุลของผู้ตายบนหินหากว่ามีความต้องการ ทั้งนี้ เพื่อจะได้จดจำชื่อของ

ผู้ตาย ดังเช่นท่านเราะสูลุลลอฮ์ได้กระทำกับสุสานอุสมาน บิน มัสอูน เมื่อมีการตั้งก้อนหินบนหัวของอุสมาน บิน มัสอูน การกระทำดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่สะดักแค้นผู้มาเยี่ยมเยียนกุบูร (อัब्ดุลลอฮ์อุมร์, 2005, 171-173)

ความเห็นเหล่านี้ขัดแย้งกับส่วนใหญ่ของอุละมาอ์ที่กล่าวว่า การเขียนชื่อสกุลบนก้อนหินเป็นสิ่งที่มัก รุห์ (ไม่ส่งเสริม) เพราะหะดีษเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((حَيُّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُحْصَصَ الْقَبْرُ، وَأَنْ يُكْتَبَ عَلَيْهَا، وَأَنْ تُبْنَى وَأَنْ تُوَطَّأَ))

ความว่า "ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ห้ามปูนหลุมฝังศพ และเขียน สร้างอาคาร และเหยียบศพ"

(บันทึกโดยมุสลิม เลขที่ 970)

เช่นเดียวกับการเขียนอายะฮ์อัลกุรอานหรือชื่อของอัลลอฮ์เป็นสิ่งที่ห้าม เพราะเป็นการรักษาอัล กุรอานที่จะปะปนกับหนองของคนตายเมื่อมีการขุดดินเข้าบนกุบูรของสาธารณะ โดยเหตุผลดังกล่าวอุละมาอ์ จึงได้ให้ความเห็นว่า ห้ามเขียนอายะฮ์กุรอานบนสุสาน(อัब्ดุลลอฮ์ อุมร์, 2005, 179) จากการศึกษาคณะผู้วิจัย พบว่า บางครั้งมีการจ้างคนไปเยี่ยมสุสานในระยะเวลาเจ็ดวันแรกของคนตาย และจะมีการจ้างไปอ่านอัล กุรอานหรือดุอาอ์ที่บ้านเมื่อครบสี่สิบวันของคนตาย เช่นเดียวกัน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า มี การจ้างเฝ้าสุสานโดยเหมาจ่ายราคาประมาณสามหมื่นบาทต่อคนตายหนึ่งคน (สัมภาษณ์นายสุไลมาน ตูวี อีหม่ามมัสยิดอิบราฮิมเราะห์มาน เมืองยะลา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2564 เวลา 11.00 น.) เรื่องดังกล่าวนี้เป็นที่ ขัดแย้งกับบทบัญญัติอิสลามและสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ เป็นการอูตรีในเรื่องศาสนาที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ คุลาพะฮ์อัลรอซีดีนและบรรดาเศาะหาบะฮ์ไม่ได้ปฏิบัติ

ซึ่งในเรื่องเกี่ยวกับการอ่านอัลกุรอานเพื่อมอบผลบุญจากการอ่านให้แก่ผู้ตายนั้นอุละมาอ์ได้แบ่ง ออกเป็นสองทัศนะ ทัศนะแรก ให้ความเห็นว่า การอ่านอัลกุรอานเพื่อมอบผลบุญให้แก่ผู้ตาย ถือว่าผู้ตายจะ ได้รับประโยชน์ ซึ่งเป็นทัศนะของอัชฮาอัลอัชชาฟีอียะฮ์ ทัศนะที่สอง ให้ความเห็นว่า การอ่านอัลกุรอานเพื่อ มอบผลบุญให้แก่ผู้ตายถือว่าผลบุญจะไม่ถึงผู้ตาย ซึ่งเป็นทัศนะของอิหม่ามอัลชาฟีอียะฮ์ ส่วนอิบนุกอยยิมให้ ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า การอ่านอัลกุรอานโดยมอบผลบุญให้แก่ผู้ตายโดยกระทำด้วยความสมัครใจไม่มีการ จ้างแต่อย่างใดถือว่า ผลบุญนั้นถึงผู้ตายเหมือนกับถึงผลบุญของการถือศีลอดและหัจญ์ที่กระทำเพื่อให้แก่ผู้ตาย (อบีอับดุลอิลาห์, 2005, 370-371) เช่นเดียวกัน อัब्ดุลอะซิซ บินบาซ ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ทางที่ดีที่สุด ไม่ควรปฏิบัติเพราะว่า การอ่านอัลกุรอานเพื่อมอบผลบุญแก่คนอื่นนั้นไม่มีการปฏิบัติในสมัยของท่านเราะสูลุล ลอฮ์และบรรดาเศาะหาบะฮ์ทั้งหลาย (อบีอับดุลอิลาห์, 2005, 370-372)

ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เมื่อเสร็จจากการฝังศพเรียบร้อยแล้วท่านก็จะอ่านดุอาอ์แก่ผู้ตาย ดังหะดีษรายงาน จาก อุสมาน อิบนุ อ์ฟฟานเล่าว่า

((كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِذَا فَرَّغَ مِنْ دَفْنِ الْمَيِّتِ وَفَفَ عَلَيْهِ ، فَقَالَ : اسْتَغْفِرُوا

لَا خِيَكُمْ، وَسَلُّوْا لَهُ بِالَّتِيْتِ ، فَإِنَّهُ الْآنَ يُسْأَلُ))

ความว่า "ท่านนบี ﷺ เมื่อเสร็จการฝังศพเรียบร้อยแล้วท่านจะหยุดพักสักครู่ หลังจากนั้นท่านกล่าวว่า จงขอภัยโทษให้แก่พี่น้องของท่านทั้งหลาย และจงขอให้พวกเขามั่นคงเพราะตอนพวกเขา กำลังถูกสอบสวนอยู่ (บันทึกโดยอบิดาวูด หมายเลข 3221)⁷

จากการศึกษา คณะผู้วิจัยยังพบอีกว่า ในช่วงมีการฝังศพ และมีการขอดุอาอ์ต่อมัยยิต(ศพ)ที่เสียชีวิตด้วยในวันนั้น โดยมีการอ่านตลกินต่อมัยยิตด้วย ซึ่งสอดคล้องกับบางทัศนะของบรรดาอุละมาอ์ที่กล่าวว่า การอ่านตลกินให้แก่มัยยิตนั้นเป็นสิ่งที่ส่งเสริม โดยอ้างหลักฐานที่ระบุในหะดีษหนึ่งว่า

((اذكر ما خرجت عليه من الدنيا شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمداً عبده ورسوله وأنت رضىت

بالله رباً وبالإسلام ديناً وبمحمد نبياً وبالقرآن إماماً))

ความว่า "ดังนั้นให้ เขากล่าวสอน(มัยยิต)ว่า "ท่านจงกล่าวกับถ้อยคำที่ท่านดำรงอยู่บนมัน โดยที่ท่านได้จากลาออกจากโลกดุนยา กับคำปฏิญาณว่า แท้จริง ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลเลาะห์ และมุหัมมัดนั้นเป็นบ่าว และเป็นศาสนาทูตของพระองค์ และแท้จริง ฉันได้พอใจด้วยการที่อัลเลาะห์ทรงเป็นผู้อภิบาล และด้วยกับอิสลามนั้น คือศาสนา และนบีมุหัมมัด คือ ศาสนาทูต และอัลกุรอานคือ อิมาม" (บันทึกโดย อัฏฏออีบรอนีย ในตำรา อัลกะบิร)⁸

โดยอ้างว่าเพื่อสร้างความอุ่นใจกระทั้งผู้ตายมีความมั่นคงและสามารถตอบคำถามได้ตามหะดีษที่กล่าวมาข้างต้น

บางทัศนะให้ความเห็นว่า การตลกินให้แก่มัยยิตนั้นเป็นสิ่งที่อนุญาตกระทำได้ และบางทัศนะให้ความเห็นว่า การตลกินแก่มัยยิตเป็นสิ่งที่มกรูห์ เป็นความเห็นของอิบนุญัยมียะฮ์ เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนจากหะดีษของท่านเราะสูล ﷺ และการปฏิบัติของเคาะลีฟะฮ์อัสรอซดีนที่บ่งบอกสิ่งดังกล่าว(อับดุลลอฮ์ อุมร์, 2005, 373-375)

จากการศึกษา คณะผู้วิจัยยังพบอีกว่า ไม่มีการเลี้ยงอาหารที่สุสานถ้าหากว่ามีอาหารก็จะเลี้ยงที่มีสยิด (กุบรูร์กับมัสยิดติดกันระหว่างกำแพง) มีการอ่านอัลกุรอานสุเราะฮ์อิคลาสที่บ้านและรับประทานอาหารอย่างพอประมาณ กลุ่มตัวอย่างยังให้ข้อมูลอีกว่า ไม่มีการกินอาหารอาหารบนสุสานเช่นเดียวกันไม่มีการปฏิบัติเฝ้าสุสานเจ็ดวัน แต่มีการจ้างให้อ่านกุรอานและเลี้ยงอาหารที่บ้านหรือมัสยิด สอดคล้องกับบทบัญญัติอิสลามที่ไม่

⁷ อัลอัลบานียะระบุว่าสายสืบของหะดีษนี้อยู่ในระดับเศาะหีห์ (ดู อัลอัลบานียะ.1992:198)

⁸ หะดีษที่มีสถานะที่คลุมเครือเนื่องเป็นสายสืบที่ถูกระบุว่า มีบรรดาผู้รายงานกลุ่มหนึ่งที่ไม่เป็นที่รู้จัก (ดู อัชชะยูญี, 2000: 2/191)

อนุญาตเลี้ยงอาหารบนสุสานเนื่องจากการเลี้ยงอาหารบนสุสานเป็นสิ่งบิฮอะฮ์ในศาสนา โดยท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และเคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่ไม่ได้ปฏิบัติ จากการศึกษาคณะผู้วิจัยยังพบอีกว่า บางคนเชื่อว่าวิญญาณจะกลับบ้านในวันศุกร์ เมื่อวิญญาณกลับแล้วเจอลูกหลานทำความดีละหมาดครบ เขาจะกลับอย่างมีความสุข และถ้าวิญญาณกลับแล้วเจอลูกหลานพฤติกรรมในสิ่งที่ไม่ดี เขาจะกลับโดยรู้สึกเศร้าเสียใจ เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับบทบัญญัติอิสลาม ถือว่าเป็นความเชื่อที่อุตริกรรมในศาสนาโดยไม่มีหลักฐานจากอัลกุรอานและหะดีษของท่านเราะสูล ﷺ

จากการลงพื้นที่ภาคสนาม คณะผู้วิจัยพบว่า โดยส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า รูปแบบการเยี่ยมสุสานนั้นจะหันหน้าไปทางทิศกิบลัต และมีการอ่านอัลกุรอานซูเราะฮ์ยาซีน และบางกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า ลักษณะการเยี่ยมเยียนสุสานโดยการเข้าไปในกุบูรและยืน หรือโดยการยืนพร้อมให้สลามหรือนั่งบนเก้าอี้หากว่าใช้เวลานาน สอดคล้องกับการศึกษาของมรีย ยูโซ๊ะ ที่ได้กล่าวว่า ลักษณะที่ดีที่สุดในการเยี่ยมสุสานที่เป็นสุนนะฮ์นั้นด้วยทำยืน โดยการให้สลามต่อชาวสุสานและขอดุอาอ์ให้แก่พวกเขาทั้งหลาย หรือด้วยการนั่งอย่างใกล้ชิดกับสุสานและยืนหันหน้าไปทางสุสาน(มรีย ยูโซ๊ะ, 1998, 25) ซึ่งทั้งสองลักษณะดังกล่าวนี้สามารถที่จะกระทำได้ ซึ่งทั้งสองทัศนะดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า การเยี่ยมเยียนกุบูรโดยทำยืนนั้นเป็นทัศนะใกล้เคียงกับการปฏิบัติของสุนนะฮ์ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เพราะมีหลักฐานที่ยืนยันการปฏิบัติดังกล่าวในหะดีษบทหนึ่งที่ว่า ยาวมากซึ่งระบุในตอนหนึ่งว่า

((...نُطِّقْتُ عَلَىٰ إِيَّاهُ، حَتَّىٰ جَاءَ الْبَقِيعَ فَقَامَ، فَأَطَالَ الْقِيَامَ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ..))

ความว่า "...ต่อมาท่าน(หมายถึงนบี)ได้เดินทางจนกระทั่งถึงสุสานอัลบะกียะ และท่านได้ยืนยาวนาน หลังจากนั้นท่านนบิได้ยกมือขอพรสามครั้ง (บันทึกโดยมุสลิม หมายเลข 974)

ไม่อนุญาตเยี่ยมกุบูรโดยวิธีการนั่ง แต่ให้เยี่ยมกุบูรโดยให้สลามแก่ชาวกุโบรให้สันติสุข และการขอพรแก่ศพหลักจานั้นแยกย้ายกัน (มรีย ยูโซ๊ะ, 1998, 25) และสอดคล้องกับงานวิจัยของอับดุลลอฮ์อุมร์ มุหัมมัด ที่กล่าวว่า ลักษณะการเยี่ยมกุบูร คือ การเข้าไปใกล้ชิดกับกุบูรคนที่เราต้องการเยี่ยม เปรียบเสมือนกับที่เราอยู่ในบนโลกนี้ขณะที่ไปเยี่ยมเขา เราอยู่อย่างใกล้ชิดกับเขา เช่นเดียวกัน ขณะไปเยี่ยมกุบูรเราต้องอยู่อย่างใกล้ชิด แต่มีบางทัศนะบอกว่า ให้เราไปเยี่ยมกุบูรโดยไม่ระบุว่าจะอยู่ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือทำไต่ทำหนึ่งก็สามารถที่จะกระทำได้ หรือโดยการหันหน้าไปยังกิบลัต เพราะท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้หันไปทางทิศกิบลัตขณะเยี่ยมกุบูร (อับดุลลอฮ์ อุมร์ มุหัมมัด, 2005, 267) สอดคล้องกับงานเขียนของชัยค์มุหัมมัดอัสซัด อัลบันญารีที่ได้กล่าวในหนังสือของท่านว่า

"สำหรับคนที่ไปเยี่ยมกุบูรนั้นอยู่ใกล้ชิดกับกุบูรดั่งเช่นเหมือนกับการไปเยี่ยมเขาขนาดที่อยู่ในบนโลกนี้ ทั้งนี้เพื่อให้เกียรติ (มุหัมมัด อัสซัด อัลบันญารี, มปป., หน้า: 83)

และสอดคล้องกับงานเขียนของชัยค์ซัยนัล อบิดีน มุหัมมัด ที่ได้กล่าวว่า

"ให้ยืนตรงช่วงเข้ากุบรูรหันหน้าทางศพพร้อมหันหลังกบิลัต หลังจากนั้นก็ให้ สลามต่อคนตาย บางทัศนะกล่าวว่า ให้ยืนตรงหันหน้าไปทางกบิลัตขณะที่กุบรูรอยู่ข้างหน้าหรือกุบรูรอยู่ทางขวาหรือซ้ายของเขา (ชัยค์ซัยนัล อบิดีน มุหัมมัด, มปป., 42)

ความเห็นของชัยค์ซัยนัล อบิดีน มุหัมมัด จะมีข้อแตกต่างนิดหนึ่ง นั่นคือ ให้หันหน้าไปทางกบิลัตในขณะที่กุบรูรอยู่ข้างหน้าเช่นกัน หรืออยู่ทางขวาหรือทางซ้าย

บทสรุป

การเยี่ยมสุสานเป็นสิ่งที่ดีที่อิสลามส่งเสริมและสนับสนุนเพราะเป็นหนึ่งในสุนนะฮ์เราะฮ์สุลลุลลอฮ์ ﷺ ที่ท่านได้ปฏิบัติยังเป็นรูปธรรม และแบบอย่างให้แก่ประชาชาติของท่าน และเมื่อถึงสุสานแล้วให้กล่าวสลามต่อชาวสุสานด้วย วิทญ์ปัญญาในการเยี่ยมสุสานเพื่อรำลึกความตายและวันอาคีเราะฮ์ ทุกคนต้องกลับสู่อัลลอฮ์ ดังนั้นมุสลิมทุกคนต้องเตรียมอามัลอิบาดะฮ์ต่างๆ เพื่อเป็นเสบียงอาหารในวันอาคีเราะฮ์ การเยี่ยมสุสานถือเป็นสุนนะฮ์ของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ และส่งเสริมให้มีการเยี่ยมโดยเฉพาะผู้ชาย เป้าหมายการเยี่ยมสุสานคือ ให้ละทิ้งคุณยา รำลึกถึงความตาย และกระทำความดี ส่งเสริมเยี่ยมสุสานสำหรับผู้ชาย และอนุญาตให้ผู้หญิงเยี่ยมสุสานได้แต่ต้องอยู่ในบริเวณนอกรั้วสุสาน โดยส่วนใหญ่แล้วสังคมมุสลิมเมืองยะลา มักจะไปเยี่ยมสุสานในวันรายออิดิลฟิตรีและรายออิดิลอฎฮา บางครั้งจะไปเยี่ยมสุสานในวันศุกร์ และมีการพัฒนาทำความสะอาดบนสุสานโดยเฉพาะในวันรายอหก(หลังจากรายออิดิลฟิตรีหกวัน)

รูปแบบการเยี่ยมสุสานของสังคมมุสลิมมีทั้งที่สอดคล้องกับบทบัญญัติอิสลาม เช่น การปฏิบัติของคนบางกลุ่มที่เยี่ยมเยือนสุสานเพื่อเป้าหมายหลักคือการขอดุอาอ์ให้กับผู้ตายและการตระหนักถึงความตายโดยไม่เจازงวันใดวันหนึ่ง การเข้าไปเยี่ยมเยือนภายในบริเวณสุสานสำหรับผู้ชาย และผู้หญิงเยี่ยมเยือนอยู่เฉพาะนอกรั้วสุสาน และที่ขัดแย้งกับบทบัญญัติอิสลาม เช่นการปฏิบัติของคนบางกลุ่มที่เจาะงวันเยี่ยมในวันตรุษทั้งสองหรือวันศุกร์โดยเชื่อว่าเป็นโอกาสที่ประเสริฐที่สุด การปลูกต้นไม้หรือรดน้ำบนหลุมสุสานโดยเชื่อว่าสามารถให้ความร่มเย็นแก่ผู้ตาย การขอดุอาอ์และความเป็นศิริมงคล(ตะบ์รูก)จากหลุมสุสานของโตะครูและคนขอและห์ การสร้างสิ่งก่อสร้างโดยก่อซิเมนต์เป็นทรงสูงพร้อมสลักชื่อบนแผ่นป้ายเพื่อให้ทราบตำแหน่งหลุมผู้ตาย รวมถึงประกอบพิธีกรรมบางอย่างที่ไม่มีกำหนดในบทบัญญัติศาสนา เช่น การล้อมวงอ่านตลิกีนรอบปากหลุมสุสาน การเจาะงอ่านสุเราะฮ์ยาซีน และการอ่านสุเราะฮ์อิคลาสโดยเชื่อว่าสามารถอุทิศกุศลเพื่อช่วยเหลือแก่ผู้ตายได้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาด้านบทบัญญัติเกี่ยวกับกุบรูรตามหลักชะรีอะฮ์อิสลาม และการปฏิบัติจริงของสังคมมุสลิมที่เป็นสุนนะฮ์และบิตอะฮ์ โดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน, นักเรียนเก่าอาหรับ, สมาคม. 1998. พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย. อัลมะดีนะฮ์ อัลมุเนาวะเราะฮ์ : ศูนย์กษัตริย์พะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.
- ชัยนัล อปีติน มุหัมมัด. (ม.ป.ป.). *กัซฟูมอยยะฮ์*. ดารุลอิห์ยาอ อัลกุตุบ อัลอะรอเบียฮ์: อียิปต์.
- อัลบะฆอวีย,อัลหุสัยน บินมัสอูด. (1997). *ศัฟฮ์ อัลบะฆอวีย*. ดารุ ฏอยยิบะฮ์ ลี นัซร วา อัลเตาซีอ ซาอูดีอารเบีย.
- มุสลิม, มุสลิม บินอัลหัจญญาญ อัลนัยสาปูรีย. *เศาะหีหฺ มุสลิม*. (1994). ดารุลหะดีษ. อียิปต์.
- มุหัมมัดอาร์ซัด อัลบันญารีย. (ม.ป.ป.). *ซะบิลอัลมุฮตะดีน ลี ตะพะกุซ ฟิ อัลดีน*. ดารุลมะอาริฟ.
- มรือย บิน ยูโซะ. (1998). *ชีฟาอ อัลซุคฺร ฟิ ซียาเราะฮ์ อัลมาซาฮิด วา อัลกุบุร*. มัктаบะฮ์ นะซามุสสุอฟาอัลบาส.
- มุสตาฟา บุฆอฮ. (1997). *อัลวาฟีย ฟิ ชัรหฺ อัลอรับะฮ์ อัลนะวาเวีย*. ดารุลอิบนกาซีร์, บัยรุต.
- อิบนุ กะษีร,อบูอัลฟิดาอ์ อิสมาอีล บินกะษีร. (1998). *ศัฟฮ์ อัลอะซีม*. มัктаบะฮ์ ดารุสสลาม, รียาฎ
- อับดุลลอฮ์ อุมัร มุฮัมมัด. (2005). *อะห์กามอัลมากอบีร์ ฟิลชะรีอะฮ์อิสลามียะฮ์*. ดารุลอิบนุเยาซีร์: ซาอูดีอารเบีย.
- อปี อับดุลอิลาห์ บิน อัมร์. (2005). *บิตาอุลกุบุรอันนาอูฮา วา อะห์กามุฮา*. ดารุลฟาติละห์: , รียาฎ.
- อับดุลอะซีซ บิน บาซ. (1419). *มัญมูอ ฟาตาวา วา มุตะนะวีอะฮ์ มะกอလာต*. ดารุลกอซีม. , รียาฎ
- อัลอัลบานีย,มุฮัมมัด นาซีรุดดีน อัลอัลบานีย.(1998). *เศาะหีหฺสุนันอัตติรมิซีย*. มัктаบมะอาริฟ ลินซ์ริ วัลเตาซีอ : รียาฎ.
- _____. (2001). *ฮิเตายะฮ์อรัรวาฮ์ อิลา ศัคริจญ์ อะหาดีษ อัลมะศอบีห์ วัลมิชกาฮ์*. ดารุอิบนุลก้อยิม : อัดดัมมาม.
- _____. (1992). *อะห์กามอัลญะนาอิช*. มัктаบอัลมะอาริฟ : รียาฎ.
- อัชชะยูญีย,ญะลาละุดดีน อับดุลเราะห์มาน บินอปีบักร์. (2000). *อัลหาวีล ลิลฟะตาวา* .ดาร์อัลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์ : เบรุต.
- อัลหากิม,มุฮัมมัด บินอับดุลลอฮ์ อัลนัยสาปูรีย. (1990). *อัลมุสตัดริกอ อะลาอัลเศาะหีหฺ*. ดารุลกุตุบ อัลอิลมียะฮ์ : เบรุต.

บุคลากรกรม

อิสมาอีลคอสลีล ยาแลใด (ผู้ให้สัมภาษณ์). อาหะมะกอซี กาซอ (ผู้สัมภาษณ์). ที่มีสยิดมูห์หมาดิ ต.สะเตง
นอก อ.เมือง จ.ยะลา เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2564 เวลา 13.30 น.)

อับดุลฮามิด อิสมาอีล (ผู้ให้สัมภาษณ์). อิสมาแอ สะอิ, นัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่มีสยิดมาตอรู
ซอ เมืองยะลา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2564 เวลา 10.00 น.)

อับดุลฮาดี สะบูดิง (ผู้ให้สัมภาษณ์).อาหะมะกอซี กาซอ (ผู้สัมภาษณ์).ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี
เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2564 เวลา 10.00 น.

สัมภาษณ์นายมะฮมู ดือราซอ (ผู้ให้สัมภาษณ์). อิสมาแอ สะอิ ที่มีสยิดอาลบาตารียะห์ ต.ยุโป อ.เมือง จ.
ยะลา เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2564 เวลา 09.30 น.